

2019:7

Tåstarps kyrka - taktäckning

Antikvarisk medverkan, 2016–2018

Petter Jansson och Anna Rabow

Rapport 2019:7

Tåstarps kyrka

- taktäckning

Antikvarisk medverkan, 2018
Tåstarps socken, 1133
Ängelholms kommun
Skåne län

Petter Jansson och Anna Rabow

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Tomtegatsgatan 22
223 50 Lund

www.regionmuseet.se

© 2019 Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne
E-rapport 2019:7

Omslagsfoto: Tåstarps kyrkas absidtak.
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

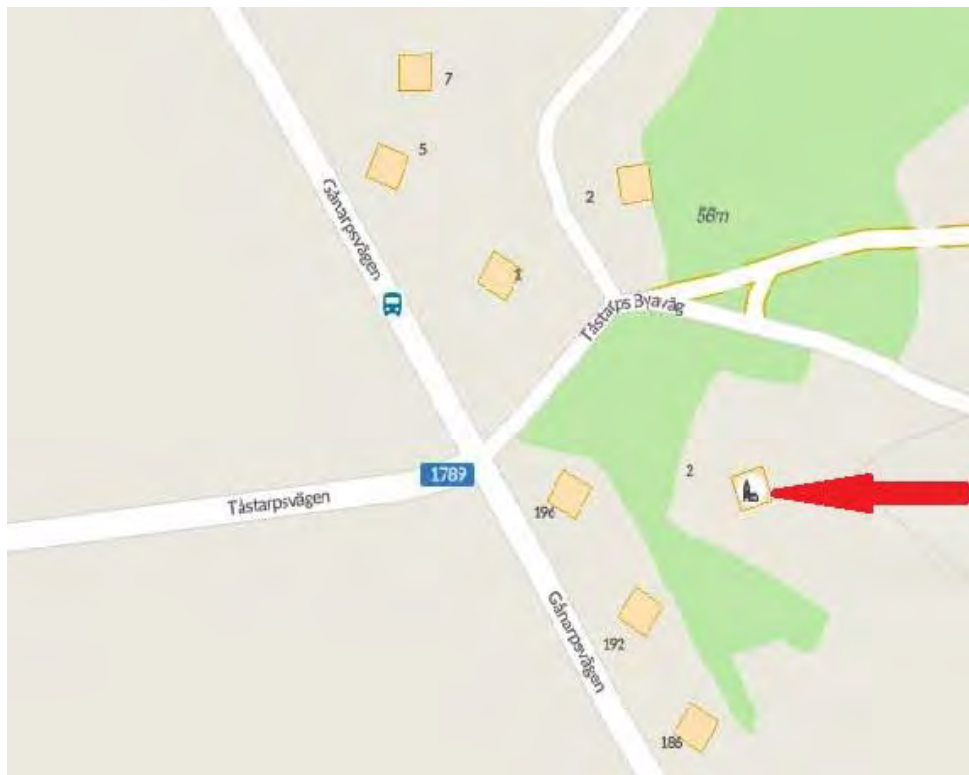
Tåstarps kyrka

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Administrativa uppgifter	5
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	6
Skyddsföreskrifter enligt KML	9
Skadebild/motiv till åtgärder	10
Utförda åtgärder	12
Absidtak	12
Kor- och långhustak	17
Iakttagelser under restaureringen	25
Avvikelser från arbetshandlingar	25
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	26
Övriga handlingar med relevans för ärendet	26
Bilaga 1 – plan och skiss av blytak	28
Bilaga 2 – blyanalys och materialbeskrivning	29
Bilaga 3 – lagningar taklag	30

Tåstarp ligger i Ängelholms kommun som är markerad på kartan.

Tåstarps kyrka är markerad med pil.

Sammanfattning av utförda åtgärder

I den första etappen som utfördes under hösten 2016 göts det befintliga blytaket på absiden om. Ett nytt undertak gjordes med gles underbrädning av råspont. I den andra etappen som utfördes under vår till tidig höst 2018 ersattes yttertaket av spån med opatinerad zinkplåt. Takarbetena innebar varsam demontering av korets och långhusets befintliga takspån och underlagsbrädning, reparationer av taklag och taklagens upplag, ny brädning med råspont och underlagspapp, partiell demontering och återuppmurning av korets östra gavel. Vidare dränerades marken kring kyrkan, avvattningsystemet byttes och tillträdesanläggning till långhusvind förbättrades. I samband med takarbetena gjordes mindre lagningar av putsanslutningar och målning av anslutande fasader efter rengöring.

Arbetena föregicks av flera byggnadstekniska undersökningar och inför arbetena gjordes dokumentation av taklag samt en arkeologisk städning av kor- och långhusvinden av Kulturen i Lund.

Administrativa uppgifter

Objekt	Tåstarps kyrka, Tåstarp 36:1
Socken	Tåstarp
Kommun	Ängelholm
Arbetshandlingar absid	Ansökan 2016-06-27, offert BM Plåt och komplettering 2016-08-26 med PM från Anderas Månsson, Lunds stift gnm Petter Jansson
Arbetshandlingar kor och långhus	Förfrågningsunderlag 2017-05-29, Niclas Hansson, Danewids Ingenjörbyrå
Länsstyrelsens diarienummer	2016-09-02; 433-24930-2016 (tak, vind), 2016-09-07; 433-19568-2016 (absidtak) 2017-09-20; 433-21265-2017 (kor, långhus)
Regionmuseets diarienummer	K12.30-249-16, 1133
Byggherre/beställare	Hjärnarp-Tåstarps församling
Entreprenörer	BM Plåt i Lomma AB, Kvidinge plåtslageri och Knadriks Kulturbygg
Arkeologi	Kulturen, Historisk Timmermanskonst i Lunds stift
Antikvarisk medverkan	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom Petter Jansson
Byggnadstid absid	2016-09-27 till 2016-12-15
Byggnadstid kor och långhus	2018-04-03 till 2018-10-03
Slutbesiktning	2018-10-03
Bidrag till kulturmiljövård	Kyrkoantikvarisk ersättning, och kyrko- byggnadsbidrag
Rapport granskad av	Petter Jansson och Helene Stalin Åkesson

Tåstarps kyrka, september 2016. Långhusvinden nås via en lucka på den norra sidan.

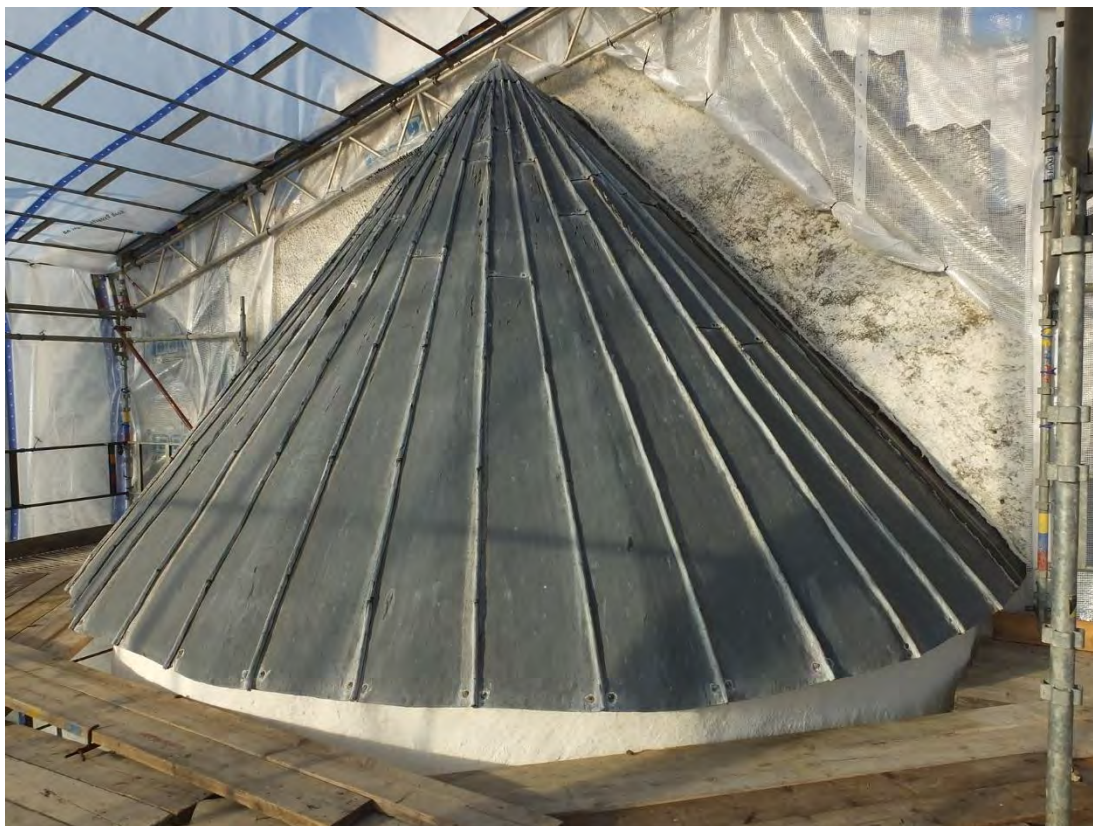
Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Tåstarps kyrka är belägen på sydsluttningen av Hallandsåsen, norr om dalgångarna till Rössjöholmsån. Kyrkan är uppförd i natursten och består av absid, kor, långhus med putsade fasader avfärgade i vitt och västtorn med synligt murverk. Långhus och kor är försedda med trappgavlar åt öster. Absidens tak är täckt med bly, kor och långhus hade fram till år 2016 spåntäckning. Torntaket är täckt med kopparplåt och försett med lanternin med panelklädd fasad.

Stenkyrkan har tidigare antagits vara uppförd under slutet av 1100-talet eller tidigt 1200-tal och bestod då av absid i öster, kor och långhus. Absidens hjälmvalv av natursten är ursprungligt medan korets stjärnvalv i tegel och långhusets kryssvalv i tegel slagits vid olika perioder under slutet av medeltiden. De invändiga i huvudsak ornamentala kalkmålningarna är daterade till perioden 1450–1500. Kyrkan ska ha förlängts med en travé mot väster, enligt tidigare uppgift någon gång på 1700-talet. Det nuvarande västtornet uppfördes 1829, innan dess hängde kyrkklockorna i en klockstapel på kyrkogården. Ritningarna till tornet är signerade av Joh. Throd. Edeberg 1827.

Den byggnadsarkeologiska undersökningen som genomfördes i samband med arbetena på kor- och långhusvindarna under 2016 har visat att endast en del

Absidens blytak, före omgjutning, september 2016.

av de tidigare antagandena varit korrekta. Enligt de dendrokronologiska undersökningarna utgör koret och absiden de äldsta delarna. Koret som har bevarat romanskt takstolsvirke inmurat i dess östra gavel har daterats till mitten av 1160-talet. Absiden har daterats till slutet av slutet av 1160-talet/början av 1170-talet. Dess murade takvalv är till skillnad från resten av takvalven bevarat från denna tid, vilket innebär att absiden som helhet är den mest välbevarade delen.

De äldsta delarna i långhuset är vidare daterade till första halvan av 1170-talet. Långhustaklaget är i sin nuvarande form från olika medeltida perioder. Den äldsta delen i öster har även taklag daterade till mitten av 1400-talet och 1530-tal. Det förra årtalet kan sättas i samband med att kryssvalven över denna del slagits då. Kalkmålningarna är också daterade till denna tid. Den senare ombyggnadsperioden på 1530-talet tyder på att taklaget kan ha renoverats då.

Taklaget över långhusets västförlängning är daterat till tidigt 1500-tal vilket säkerställer att denna del tillkommit tvåhundra år tidigare än man tidigare trott. Även murkrönet över den västra delen tycks vara uppmurat något före den östra delen. Västförlängningens västgavel raserades till största delen i samband med tornbygget på 1800-talet, endast mindre stumpar återstår mot norr och söder.

Absidens taklag före byte av skadade delar. Taklaget dokumenterades och det gjordes även en 3D-modell.

Den tidigare uppfattningen att västförlängningen var från 1700-talet kan ha att göra med tolkningarna av benämningarna av tornet och dess funktion i de skriftliga källorna. Enligt källor från 1600-talet fanns ett torn men det är inte klarlagt om det var ett regelrätt murat västtorn eller en fristående klockstapel. Omkring år 1700 byggdes i vilket fall en ny klockstapel. Dendrodateringarna har visat på att en del av takstolstimret återanvändes vid uppförandet av det nuvarande tornet.

Kyrkan hade tidigare blytak, sedan hur lång tid tillbaka i tiden vet man inte men enligt ovan nämnda källor från 1600-talet fanns blytak vid denna tidpunkt. Vid undersökningen av vinden konstaterades att det funnits medeltida/äldre taktäckning av munk- och nunnetegel. Man påträffade både inmurat taktegel i krönen och löst liggande tegel på vindarna. På 1840-talet ersattes blytaken med spån på långhus och kor. I tornets förvar finns ett äldre ekspån med inskriptionen 1866. Den spåntäckning som fanns på koret fram till hösten 2018 bedömdes vara relativt sentida, förmodligen från 1990-talet, medan underlagsbrädningen till stora delar kunde vara från åtminstone 1800-talet. De befintliga spånen var efter kreosotliknande behandling spröda och söndermultnande.

Bild tagen över långhuset i maj 2018 efter att taket tagits ner och innan lagningarna av taklaget påbörjats.

Absidens blytäckning var före år 2016 till största delen av gjutet bly med skivor som var upp till drygt tre meter långa. Det är bland de längsta blyskivor som uppmätts i Skåne. De gjutna skivorna bedömdes som mycket gamla och kan ursprungligen ha varit från någon annan takdel. Blytaket låg på sentida papptäckt tät råspont och hade ristad märkning med numrering från norr vilket tydde på att skivorna lagts om. En av inskriptionerna pekade på att en omläggning skett 1917 respektive 1920 och andra, odaterade, inristningar på att arbeten utförts senare. Underbrädningen bedömdes vara från omkring 1950-talet. Reparationer med valsat bly som utförts senare i tid förekom också.

Skyddsföreskrifter enligt KML

Kyrkobyggnader uppförda före år 1940 är skyddade enligt 4 kap. kulturmiljölagen, KML. Även kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser är skyddade. Lagen föreskriver att kyrkorna ska *vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värden inte minskas och deras utseende och karaktär inte förvanskas.*

Långhustaketets spån och dess underbrädning hade tagit skada av kreosotbehandlingen. T h ses en senare lagning.

Skadebild/motiv till åtgärder

Bakgrunden till renoveringsarbetena var konstaterad vittring i kombination med saltutfällning i tegelvalven över främst långhuset och felaktiga lagningar på absidens blytak. Valvskadorna i främst det södra långhuset var synliga på både under- och ovansidor. De ska ha noterats redan på 1950-talet då kalkmålningarna konserverades. Vid denna renovering (2016–2018) syntes ett antal sprickor i puts- och kalkskikten i kyrkorummet. Skadorna dokumenterades genom fotografering och en översiktlig handskiss av projektledaren.

Skadorna i tegelvalven berodde troligen på långvariga läckage i yttertaken. Vid besiktningar 2015 och 2016 upptäcktes att spåntäckningen på långhus och kor var i dåligt skick. Skadorna bedömdes vara av sådan art att omläggning av taken var nödvändig ur bevarande- och teknisk synpunkt. Spåntäckningen som antogs vara från senare delen av 1900-talet vilade på en tät träpanel. Enligt den fuktutredning som gjordes hade spånen behandlats med stenkolstjära vilket lett till att de skadats och blivit fuktabsorberande. Vidare konstaterades att befintligt virke i yttertaket var kontaminerat med något medel som man misstänkte skadade tegelvalven.

Enligt vård- och underhållsplanen ska dalbränd trätjära ha använts vid renoveringen 2006. Några år senare konstaterades att trätjäran inte fått fäste, orsaken antogs bero på att träspånen redan innan behandlats med kreosot. Kreosotliknande

Läckage genom papp och brädor var synligt på en del ställen inifrån absidvinden. T. h. ses en del av de fint buggna stöttorna som fått patina med tiden. En rötskadad bindbjälke utan funktion är inmurad i gaveln.

ämnen uppmättes i avvattningssystemet, sannolikt en urlakning från spåntäckningen. Periodvis upplevdes en obehaglig doft på vinden. Det gjordes klimatomätningar som styrkte att klimatet var otjänligt.

Vid besiktning av takstolskonstruktionen över kor och långhus upptäcktes rötskador och förskjutningar i sammanfogningar. Särskilt i långhusets östra delar fanns stora deformationer på högbenen och förankringen i murverket i långhuset varierade stort. För att kunna bevara så mycket som möjligt av de medeltida taklagen kom man fram till att ersätta spåntäckningen med ett lättare tak. Flera alternativa taktäckningsmaterial diskuterades underhand, så småningom kom man fram till alternativet med zinkplåt på nytt papptäckt och brädat undertak.

Blytaket ska ha läckt sedan åtminstone 1980-talet på grund av felaktiga reparationer. Blytaket var fäst med popnitar som rostade och hålen var tätade med silikon eller lödning. Undertaket befarades vidare vara för tätt med spontade brädor och papp.

Kyrkans vindar är inte särskilt lättillgängliga. Långhusvinden är tillgänglig genom en lucka vid takfoten på långhusets mitt. Från långhusvinden nås koret genom en öppning. Absidvinden är åtkomlig genom en ursprunglig, minimal öppning i korets östra gavel.

*T v: Absidtakets södra sida. Den vänstra skivan var valsad och sentida medan de övriga var gjutna och äldre.
T h: Detalj av taket visar en del av de felaktiga infästningarna med numera sönderrostade nitar och lödning kring hålen.*

Utförda åtgärder

Absidtak

Under hösten 2016 genomfördes en omläggning av absidens blytak och lagning av dess taklag. Före nedmontering dokumenterades blytaket och därefter undersöktes undertaket och dess taklag. Dessutom genomfördes en varsam städning av vindstrymmen med byggandsarkeologisk inriktning. I samband med det även en uppmätning med bland annat 3D-uppmätning i Sketchup och fotografering av taklag samt murverk/valv. Denna byggnadsarkeologiska förundersökning utgjorde underlag för diskussioner och åtgärdsprogram. Bruksprover togs och skickades för analys, men dem har man i skrivande stund ännu inte fått något resultat från.

Blyplåtarna noterades vara, som redan nämnts, ovanligt långa, en del mer än tre meter. Man antar att de ursprungligen kan ha legat på något annat tak. Det fanns också en rad inristningar som tyder på att de lagts om eller lagats minst en gång. En något otydlig inristning tolkades som initialerna och året ”A.P. 1917” och på en annan, betydligt tydligare inristning stod det ”V.V. – 1920.” De torde tyda på att absidtaget blivit omlagt, helt eller delvis dessa år. Det fanns på en del av skivorna mindre synliga, tunna inristningar med romerska siffor, I-VI, vilket tyder på att just dessa blyskivor lagts om någon gång.

T v: Inristningen "V.V. - 1920." tyder på att taket lagts om helt eller delvis detta år. T h: Mellan papp och underbrädning fanns spår av svampmycel vilket tyder på att undertaket varit för tätt.

Underbrädningen av spontade brädor såg ut att vara lagd någon gång kring mitten av 1900-talet. På insidan var bland annat namnet "Ebbe Nilsson" skrivet med blyerts. Mellan den ovanligt tjocka pappen och brädorna fanns svampmycel, vilket bekräftade tidigare farhågor om att undertaket var för tätt. Den kondens som bildas mellan plåten och brädorna kan på sikt skada både yttertaket genom korrosion och taklag genom rötskador. Ett traditionellt undertak till plåt är lagt med gles panel så att undersidan av taket luftas och inte korroderar. Efter diskussioner med flera experter kom man därför fram till att den nya panelen skulle sättas glest och utan papp. Glespanelen, eller blybrädorna som det heter, gjordes i ek och spikades med handsmidd spik från N Mabäcker spik- och byggnadsmide.

Efter att taket tagits ner gjordes en arkeologisk städning och undersökning av absidvinden. Vid denna konstaterades att absidtaklaget till stor del var i original och även bruket på absidvalvets ovansida såg ut att vara från uppförandetiden. De bjälkar som bedömdes vara ursprungliga låg delvis i bruk och man kunde inte se några omgjutningar kring dem.

Från taklaget togs sammanlagt tretton dendrokronologiska prover som visade på att virket avverkats kring 1169–71 och att absiden kan vara byggd redan 1167. Det äldsta virket är av fint huggen ek, numera med en tydlig patina. Särskilt stöttorna är smäckra och med numreringar på hörn i form av inhuggna små hack/märklinjer som bedömdes vara ursprungliga. Sammanfogningarna, bjälkarnas avslutningar och det rundade remstycket visade på stor hantverksskicklighet.

T. v: Märkningen med numrering på de ursprungliga stöttorna. T. h: Gjutningen över valvet bedömdes som ursprunglig. I nedre delen av bilden syns det fint rundade remstycket, se vidare nedan.

T. v: Remstycket närmast koret vid den norra sidan var i dåligt skick och ersattes. Enligt dendrodateringen var denna del fälld någon gång kring 1100-talets mitt och bedöms höra samman med den övriga takstolen från 1160-talet. T. h: Tre av sparrarna på den södra sidan byttes, ytterligare några laskades i med nytt virke i den nedre delen.

T. v: Underbrädningen med brädor av fur spikades på sparrarna. Till höger ses en ny, skarvad bindbjälke med en återanvänd, medeltida stötta.

En del av sparrarna och även bjälkarna var bytta (några dateringar gjordes inte på senare virke). Vid tidigare skador genom århundradena har i princip enbart skadade delar ersatts. Rötskador fanns på främst sparrändar och på den norra delen av remstycket. Den senare var också starkt angripna av or. En del av remstycket, ca 80 cm mellan den innersta sparren mot absiden i norr och påföljande sparre, nyttillverkades i ek. Några taksparrar som under 1900-talet ersatts med furusparrar ersattes med nya av ek. En sparre laskades i med nytt timmer mot änden. En snedstötta daterad till 1100-talet som demonterats någon gång på 1900-talet återmonterades. Även delar av nya takfotsbrädor tillverkades, dels en bit mot norr och en mot söder.

Nya brädor av fur med vankant sattes med mellanrum. En av blyplåtarna från det gamla taket tillvaratogs för framtida undersökning. Resterande blyplåtar återanvändes genom att de göts om i plåtslagarens verkstad. Beroende på den befintliga plåtens kvalitet var man tvungen att tillsätta viss mängd bly och en del andra ämnen. De nya plåtarna kunde inte göras lika långa som de befintliga. De gjordes därför kortare vilket också varit mer vanligt och lades med skarvarna omlott. Falsarna fästes med kopparbleck som spikades i underbrädningen. Falsarna gjordes med rundad genomskärning vilket ger stadga åt taket.

T. v: Gjutning av nya blyplåtar i plåtfirmans verkstad. T. h: Blyplåten med plåtfirmans stämpel rullas ihop.

T. v: Falsarna på skivtäckningen slås och t. h. ses de nygjutna skivorna efter att taket lagts klart.

Kortaket före nedtagningen av spånen.

Kor- och långhustak

Kyrkans takmaterial har skiftat genom tiderna och syftet med bytet till zinkplåt var att få ett tak som håller tätt och inte är alltför tungt. Delar av den nuvarande takstolskonstruktionen bedömdes vara medeltida och har därför ett högt kulturhistoriskt värde. Allt befintligt virke i yttertaket var kontaminerat med något medel som skadade tegelvalven. Med ett tätt tak kommer klimatet på vinden och i kyrkan på sikt att förbättras och vittringen på tegelvalven att minska. Vid rivningen av yttertaket dokumenterades spåntäckning, underbrädning och takfotsbrädor. Dokumentation av murverk och taklag och vindsstädning gjordes under 2016. Vid städningen lades en säkerhetsväv som skulle skydda valven från nedfallande föremål vid rivningen.

Under renoveringen upptäcktes att delar av den östra korgaveln, den södra delen som vetter åt väster, hade lagt sig mot takstolarna och höll på att ramla ner. I denna gavel är större delen av en äldre takstol daterad till 1160-tal delvis inmurad. En del av den inre södra skalmuren plockades ner och murades om varvid man konstaterade tidigare lagningar. Inför detta arbete konstruerades en tillfällig plattform för de stora stenarna som togs ner. Vid nedtagningen dokumenterades ett avtryck i muren efter en bindbjälke som i princip ruttnat upp. För att bevara avtrycket efter denna och avlasta trycket skapades en nisch i muren genom inläggning av en L-balk. Den syrafasta stålbalken fylldes med rostfri armering och betong från *Finja*. Murning fick även göras vid korgavelns norra del nära takfoten där en del sten höll på att lossna.

Den östra korgaveln som vetter inåt koret (mot väster). I denna gavel finns delvis ett ursprungligt taklag från 1100-talet bevarat. Den södra delen av murverket var i dåligt skick och fick muras om.

Den östra korgaveln efter att taket tagits ned. Bjälken uppe på gavelmuren ersattes med en ny. T. h. ses den största delen förmultnade bindbjälken som fanns under den nuvarande och som hört till den äldsta konstruktionen.

T. v: Den östra korgaveln efter att den yttre skalmuren som inte var fast förankrad i resterande murverk. T. h. ses den provisoriska plattform som uppfördes och de stora grästenar som plockades ner vid återställandet.

T. v: Vid nedplockningen av korgaveln kunde man se hur snedsträvan anslöt till den bakom-/underliggande delvis bevarade bindbjälken (se föregående sida). T. h: Samma gavel efter att den återställts. En järnbalk murades in i syfte att avlasta och bevara den medeltida konstruktionen med bindbjälken.

Balken med betonggjutning som murades in i den östra kornväggen, se även föregående sida. Foton: Niclas Hansson, Danewids Ingenjörbyrå.

En del skador upptäcktes även på taklagen i kor och långhus med rötskadade remstycken och skadade infästningar. En noggrann genomgång av hur taklagen skulle repareras gjordes i samråd mellan alla inblandade parter, varmed en del infästningar först lagades provisoriskt. Delar av remstyckena i långhuset på både den norra och södra sidan, byttes mot nytt timmer i ek. Hälften gjordes i dimensionerna 50 x 100 mm, resterande i 70/100 x 100 mm, se vidare i bilaga 2 angående lagningar av taklag. Infästningspunkter sågs över, några knutpunkter som lossat pressades ihop med hjälp av skruvtving och skadade dymlingar ersattes med nya av timmerman. Kilningen av takstolarna behölls och kompletterades med längsgående reglar. Mindre deformationer i taket åtgärdades inte medan större svackor rätades ut genom påsalning av sparrarna.

De takstolar som hade en osäker infästning mellan sparre och stickbjälke/bindbjälke förstärktes med järnband. Av långhusets 17 takstolar förstärktes många på antingen endast den ena sidan (norra eller södra), eller båda. Det gjordes likadana förstärkningar i koret. Hur de skulle monteras, så att de inte dolde medeltida timmermansmärkningar och dylikt, gick igenom med timmerman. Järnbanden anpassades efter de befintliga dimensionerna och målades med rostskyddsfärg för att förhindra korrosion. Vidare skruvades järnbanden fast. Se bilaga 3.

Korets västra gavel, mot norra sidan. Bjälken lagades i med nytt timmer som halvades och dymlades fast. En ny stötta tillkom också.

För att avjämna underlaget under de nya remstyckena och de nya bjälkarna som lades på gavelröstena gjordes lokala undergjutningar. Den södra muren där nya remstyckena placerades förstärktes genom murning vid upplaget. Befintliga liggande gråstenar användes vid uppmurningen som gjordes med ett hydrauliskt kalkbruk av typen NHL 3.5.

Efter att lagningar utförts i takstolarna lades ny råspont, papp och opatinerad Rheinzink. Ståndskivor på anslutande fasader utfördes med putskant och spårades i underlaget. Falsarna dubbelfalsades med klammer och lades med förskjutning med ca 50 mm. Luftningsanordningar placerades med någorlunda regelbundet avstånd på de norra takfallen nära taknocken, två på koret och åtta på långhuset. De utfördes med rundad utformning med stängningsbara (för hand) ventiler på insidan. Springor nere vid takfot täcktes med insektsnät med samma plåttyp som i takventilerna.

Torntaketets två kopparstuprör som förut gick ner på den östra fasaden, nära hörnen mot söder och norr, och anslöt på långhustaket ersattes med nya stuprör. Denna lösning fungerade inte på det nya zinktaket varför de nya stuprören tillverkades i brunmålade plåt. De flyttades till den södra respektive norra fasaden, i hörnen mellan torn och långhus, och anslöts direkt till brunnar i mark.

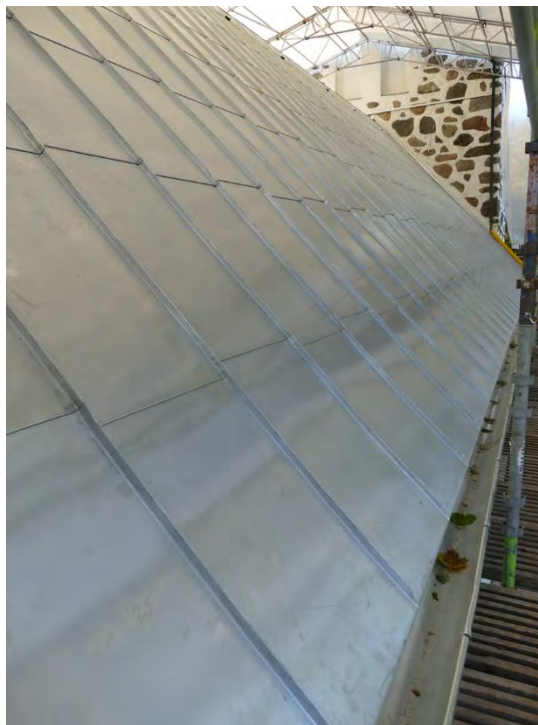
Ersättning av skadad stickbjälke på den norra sidan av långhuset, vid takstol med märkningen XI.

På de norra absid- och korfasaderna togs ett par små partier med puts ned för en mindre murverksdokumentation. Syftet var att undersöka murverket och sätta det i samband med de iakttagelser som gjorts av murverket ovan valven. Putsen lagades på dessa ställen med hydrauliskt bruk och målades med vit hydraulit. Efter ställningsrivning sågs fasaderna över och erforderliga partiella lagningar gjordes. Långhusgaveln tvättades och avfärgades i vitt. Även korets gavlar bättringsmålades på insidor och en bit ner på fasaderna. På trappgavlarna ersattes omkring tjugo takpannor med nya enkupiga från Hyllinge.

Lagningar av remstycken på norra (längst upp) och södra sidan (ovan) i långhuset. På bilderna skymtas också de järn som förstärker takstolarnas knutpunkter mellan sparrar och stickbjälkar.

T. v: Långhus- och korttak efter att ny brädspontning och papp lagts. T. h: Långhusets norra takfall vid slutbesiktningen, efter att zinkplåten lagts klart. Skivorna lades med 5 cm förskjutning.

Kortakets södra takfall. T. h: I det sydöstra hörnet gick taket ut en bit över gavelmuren vilket löstes med en smal plåtskiva. Takfotens sida är plåtklädd.

Tåstarps kyrka, november 2019.

lakttagelser under restaureringen

Ett antal sprickor upptäcktes på valven inne i kyrkan. De fotodokumenterades och kartlades genom en skiss av projektledaren. Under arbetets gång noterades att sprickorna möjligen kunde ha vidgats i långhusets södra sida närmast koret samt på norra sidan närmast tornet. Enligt beställaren hade dock inget ramlat ner under renoveringen. Med tanke på renoveringens omfattning och ingrepp bör det anses vara en lyckad entreprenad med tanke på valvens kondition och skick.

Avvikelser från arbetshandlingar

- Någon håltagning mellan torn och långhusvind utfördes inte. Den provborrning i tornväggen som skulle säkerställa genomförandet fick avbrytas då man inte kunde garantera att allt kylvattnet inte hamnade på underliggande delar.
- Någon städning gjordes varken på korets eller långhusets vind.
- Någon landgång uppfördes inte i koret.

Sprickbildningen som kan ha orsakats av takläckage syns främst i de södra valven i långhuset.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Renoveringsarbetena har präglats av en god dialog med beställare och entreprenör. Arbetena bedöms hänsynfullt och varsamt utförda med god anpassning till kyrkans kulturhistoriska värden och minsta möjliga förändring. Kyrkans karaktär bedöms inte ha förändrats, trots att den fått nya yttertak. Genom de förstärkta taklagen har kyrkan tekniskt sett fått en förbättrad bevarandestatus. Arbetena följdes av stort intresse från församlingens sida och bidrog till ökad kunskap om och intresse för kyrkans värden och hantverkstekniker, bland annat i form av flera föredrag och tidningsartiklar.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

Tåstarps kyrka, Hjärnarps-Tåstarps församling, Skåne län, Studie av vittring i korvalv, skadedekartering 20150512, Skånes Målerikonserverer

Rapport från Kulturen angående undersökningar av murverk och taklag, ännu ej färdigställd. De arkeologiska fynden kommer att förvaras på LUHM.

Tåstarps 36:1, fornlämning 39, arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning, Rapport 2018:36, Skånearkeologi, Per Sarnäs

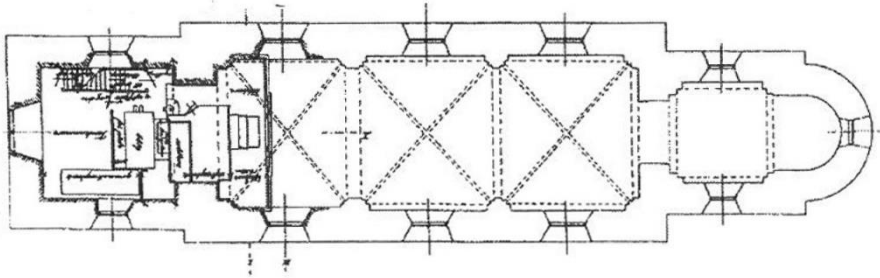
<https://sketchfab.com/timmermanskonst>

Underhållsplan för Tåstarps kyrka, Hjärnarps Tåstarps församling, Lunds stift, Skåne län, 2009-10-01, ItArk Arkitektkontor AB

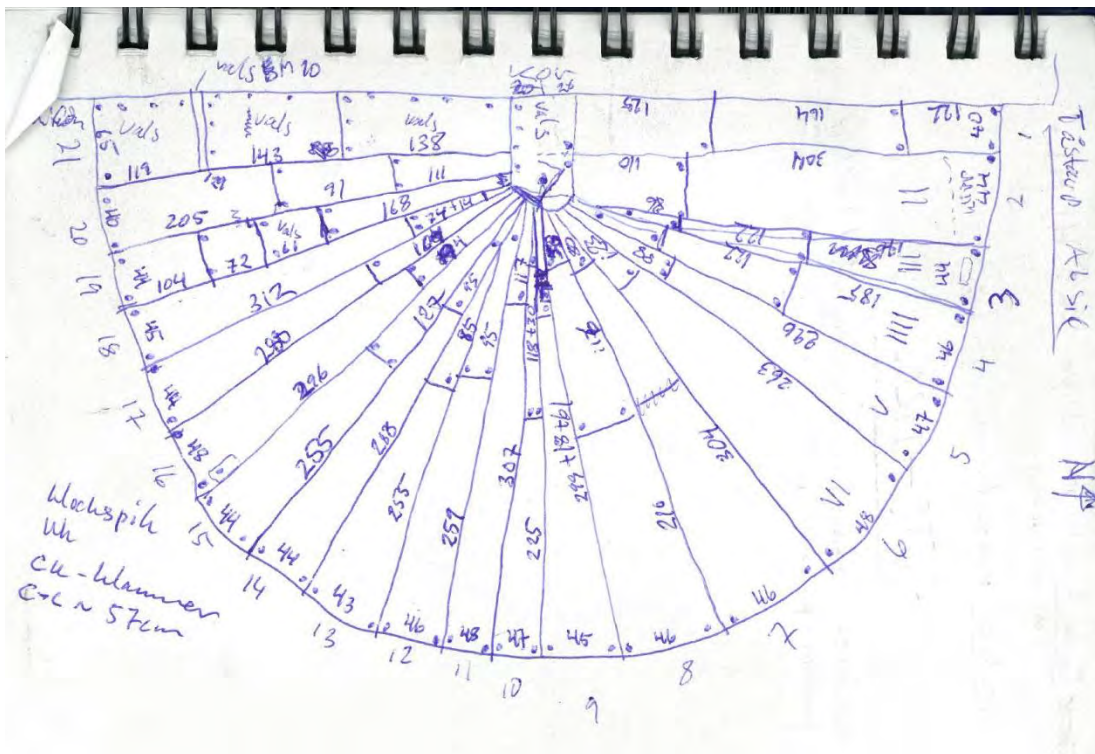
Lund 2020-01-22

Anna Rabow

Bilaga 1 – plan och skiss av blytak

Planritning över Tästarps kyrka, Arkitekt Oscar Persson, Hälsingborg, 1932.

Skiss med mått över absidtaget, före omgjutningen, uppmätt av Petter Jansson.

Bilaga 2 – blyanalys och materialbeskrivning

BLYANALYS FRÅN BOLIDEN BERGSÖE 2016 11 02,
TÅSTARPS KYRKA.

Rent Bly	99,10 %	
Vismut	0 %	
Antimon	0,03 %	Mjukt Bly
Molyden	0,031 %	
Tellin	0,002 %	
Järnoxid	0,686 %	
Mangan	0,126 %	

Det bruna på Blyplattan är förorening från luften.

Med Vänlig Hälsning

Tina Mårtensson/ BM-PLÅT AB

Materialspecifikationer

Målarkalks Hydraulit (Kc-färg)

Bruk återmurning av natursten NHL 3,5 0-4 MM 1:2

Enetorps Färg & Byggnadsvård (målning av underslag linoljefärg)

Hängränna 150mm, Stuprör100mm Rheinzink

Tak plåt 0,70mm Rheinzink

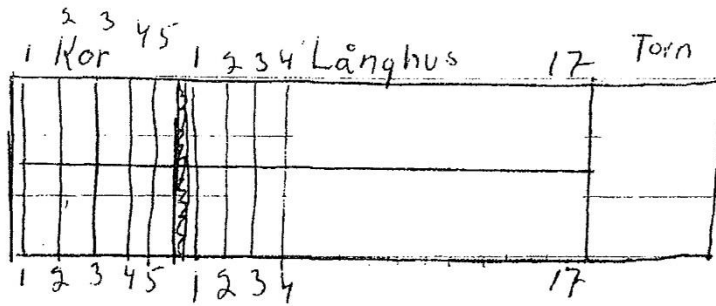
Klammer RF för infästning av skivtäckning LINDAB

Abratex Falsolja 80 tätning av falsar

Taktegel Hylinge

Bilaga 3 – lagningar taklag

S

Vinkel 570

Järn mot norr		Långhus		
Takstolnr		överdel	Sida	underdel
Enkel	1 7	180	350	350
	3	190	320	350
	5	190	450	350
	8	190	300	350
	12	380	300	350
	14	400 ?	350	350
	15	230	350	350
	16	180	350	350
	17	170	300	350
		Söder		
Enkel	1	160	220	350
	2	200	230	350
	4	180	230	350
	5	170	330	350
	7	200	350	350
	8	170	300	350
	10	180	300	350
	14	190	350	350
	17	190	270	350

Relationshandling över utförda förstärkningar med järnband på takstolarna i långhuset, Kvidinge Plåtslageri AB.

KOR NORR

	Takstolnr		överdel	sidla	underdel
	2		200	300	350
enkel	5	┌	120	250	350
Söder					
	2		150	300	350
	4		170	280	350
enkel	5	└	180	300	350

Relationshandling över utförda förstärkningar med järnband på takstolarna i koret, Kvidinge Plåtslageri AB.

Ek remstycke

Söder		
Längd	Dim	placering mellan
1300	50 x 100	6-7
1500	100 x 100	12-13
1050	50 x 100	13-14
1100	70 x 100	14-15
Norr		
1300	50 x 100	2-3
1200	50 x 100	3-4
1400	50 x 100	4-5
2400	100 x 100	8-9-10
2400	100 x 100	15-16-17

Relationshandling över lagningar av remstycken i långhuset, Kvidinge Plåtslageri AB.

Regionmuseets E-rapportserie 2019

Kulturmiljö

1. Felestad kyrkogård, Felestad sn, VP, Rebecca Olsson, 2019
2. Torrlösa kyrkogård, Torrlösa sn, VP, Rebecca Olsson, 2019
3. Sireköpinge kyrkogård, Sireköpinge sn, VP, Rebecca Olsson, 2019
4. Norra Vrams kyrka – installation av brandlarm, N Vrams sn, AM, Kerstin Börjesson, 2018–2019
5. Glimmebodagården – installation av luftvärmepump, Brösarps sn, AM, Anna Rabow, 2018
6. Dalby kyrka, förhallen – invändiga åtgärder, Dalby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2018
7. Tåstarps kyrka – taktäckning, Tåstarps sn, AM, Petter Jansson och Anna Rabow, 2016–2018

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AM- antikvarisk medverkan
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggn-ark-dokumentation

